

М

Острозька академія:
історія та сучасність культурно-освітнього осередку

енциклопедичне видання

356

Мосхопуло Еммануїл (* ? – † ?)

Учений грек, наближений до кн. *В.-К. Острозького*. Згаданий у листі папського нунція в Польщі А. Болоньєті до кардинала Комо від 25 червня 1583 р., де йдеться про заснований в Острозі колегіум, власне, ОА. А. Болоньєті пише, що про М. йому розповідав *Януш Острозький*. Судячи з цієї розповіді, М. був росіянином, але видавав себе за грека і навіть нащадка візантійських імператорів. Йому вдалося здобути добру освіту в Римі, у т. зв. Німецькому колегіумі. Прибувши на Волинь, М. ввійшов у довіру до кн. *В.-К. Острозького*. Була надія, що він наведе князя на католицизм. Але М., навпаки, усіляко відраджував його від католицької віри. На цьому ґрунті в нього виникли конфлікти з *Д. Раллі*, який теж перебував в оточенні кн. *В.-К. Острозького*. Про М. згадано в листі *Д. Раллі* до А. Болоньєті від 8 листопада 1583 року. Там ідеться про те, що М. вирушив до Росії з листом від константинопольського патріарха. Його схопили за королівським наказом (очевидно, як шпигуна). Із російських документів відомо про “Мануїла Москопуловича”, родича “грецьких царів”, який перейшов на службу до царя Федора Івановича (1584–1598). Можливо, М. виконував якісь таємні дипломатичні доручення. Як учена людина, перебуваючи при дворі кн. *В.-К. Острозького*, міг бути залученим до роботи наукового гуртка й ОА.

Література: Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії (X – початок XVII ст.): 36. док. і матеріалів. – Київ, 1988. – С. 83–84; Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576–1636). – Київ, 1990. – С. 102; Флоря Б. Н. Молдавская, влашская и греческая эмиграция в Русском государстве второй половины XVI – начале XVII в. (по данным русских источников) // Проблемы источниковедения истории Молдавии периода феодализма и капитализма. – Кишинев, 1983. – С. 77, 79.

Петро Кралюк

Мотовило Іван Федорович (*1530-ті – поч. 1540-х – †між 1590 і 1593)

Волинський шляхтич власного герба, слуга кн. *В.-К. Острозького*, автор ненадрукованої відповіді на трактат Петра Скарги “Про єдність церкви” (1577). Про нього, як “Мотовила”, “інославно і прилукавого, любимого слугу” князя Острозького, “Івана многоученого”, згадує у своїх листах кн. Андрій Курбський. На користь того, що йдеться саме про М., указує та обставина, що з усіх представників роду Мотовилів, які жили в II пол. XVI ст., він був єдиним наближеним слугою *В.-К. Острозького*. Зі слів Курбського, ознайомленого з текстом відповіді, випливає, що М. був протестантом (швидше, антитринітарієм, хоча не заперечено його належності до громади кальвіністів). На думку Наталі Яковенко, М. був автором першого кваліфікованого полемічного твору, написаного від імені православних (“Посланіє до латин із їх же книг”, бл. 1582).

Про М. відомо, що він народився в сім'ї Федора Андрійовича Мотовила і, можливо, Олени Мишчанки-Холоневської. Тримав із руки *В.-К. Острозького* половину с. Лазучина Кузьминської волості (1569), 1571 р. згаданий як лазучинський і котюжинський урядник того ж магната, 1580 р. взяв у заставу в кн. Януша Янушовича Заславського с. Закриниччя Новозаславської волості, на Київщині з 1560-х посідав на “доживотньому праві” маєток Гуляники (згодом Мотовилівка). Був двічі одружений. Від першого шлюбу з Софією (Немилкою) Лосятинською народилися Василь, Маруша і Раїна; від другого – з Марією (Мариною) Олехнівною Білостоцькою – Ян, Самуель, Ганна, Зузанна, Уляна і Василь. Нащадки М. від поч. XVII ст. іменувалися Бєневичами-Мотовидлами.

Джерела: ЦДІАУК. – Ф. 11, оп. 1, спр. 7, арк. 199 зв.-200 зв., 234–234 зв., 246–247, 395 зв.-396, 482–483, 657–657 зв., 657 зв.-658, 754 зв.-755, 755 зв.-756; ф. 21, оп. 1, спр. 14, арк. 98; спр. 25, арк. 41; спр. 38, арк. 97–99 зв.; ф. 25, оп. 1, спр. 460, арк. 415; ф. 26, оп. 1, спр. 7, арк. 139–140; ЛННБУС. – Відділ рукописів. – Ф. 91, спр. 181/VI. – 4, ч. IV, арк. 16–16 зв., 18–18 зв.,

20–20 зв.; Archiwum Państwowe w Krakowie. – Oddział na Wawelu. – Archiwum Sanguszków. – Teka rzymska XXIII, № 52, s. 239; XXVII, № 49, s. 309–310, 313–314; № 50, s. 317–318, 321–322; № 51, s. 325–326, 329–330; XXIX, № 10, s. 47–48.

Література: Письма князя А.М. Курбского к разным лицам. – СПб., 1913. – Стб. 103–110; І.З. Мицько. Острозька слов'яно-греко-латинська академія. – Київ, 1990. – С. 102–103; В.І. Любашенко. Єретичні течії // Історія української культури у п'яти томах. – К., 2001. – Т. 2. – С. 379; Н.М. Яковенко. Реформа “грецької” церкви: унія, оновлення православ'я // Історія української культури у п'яти томах. – К., 2001. – Т. 2. – С. 512; І.З. Мицько. Осередки культури при магнатських і шляхетських дворах. Острозька академія // Історія української культури у п'яти томах. – К., 2001. – Т. 2. – С. 534–535, 546; Тесленко І. Ким був “інославний і прелукавий Мотовило”, автор неопублікованої відповіді на трактат Петра Скарги “Про єдність Церкви Божої”? // Матеріали наукової конференції “В орбіті християнської культури. До 1030-річчя хрещення Русі” (25–26 жовтня 2018 р., Національний музей історії України, м. Київ) (у друці); Rulikowski E. Opis powiatu wasylkowskiego. – Warszawa, 1853. – S. 134; Witold Bobiński. Województwo kijowskie w czasach Zygmunta III Wazy. Studium osadnictwa i stosunków własności ziemskiej. – Warszawa, 2000. – S. 192.

Ігор Тесленко

Мстиславець Петро (* ? – † ?)

Білоруський і російський друкар. Правдоподібно, народився в білоруському місті Мстиславлі. Разом з І. Федоровим працював у московській анонімній друкарні. Спільно з ним надрукував першу точно датовану в Москві книгу “Апостол” (19 квітня 1563 року – 1 березня 1564 року), а також 1565 р. – два видання “Часовника” (I – 7 серпня – 29 вересня, II – 2 вересня – 29 жовтня). Близько 1566 р., після вимушеного від'їзду з Москви, друкарі переїхали в м. Заблудів (тепер у Білостоцькому воєводстві Республіки Польща) до гетьмана ВКЛ Григорія Ходкевича, який мав намір видавати книги в перекладі “простою” мовою. Правда, задум Ходкевича не був здійснений через супротив “людей мудрих у тому письмі”.

Там із 8 липня 1568 р. до 17 березня 1569 р. в заснованій друкарні видали збірку повчань церковнослов'янською мовою на теми євангельських текстів, які читали по неділях і святах – “Євангеліє учительне”. У цій книзі, крім заставок, кінцівок та ініціалів, шрифту, уперше в їхній практиці використано титульний аркуш, на якому вказано місце, назву і час видання, прізвище видавця, а на звороті – герб Ходкевича.

1569 р. М. переїхав до Вільна, а І. Федоров самостійно розпочав друкування “Псалтиря з Часословом”. Історики по-різному пояснюють причину цього розриву. Одні вважають, що І. Федоров і М. мали незгоди особистого характеру. Однак можливе й інше пояснення. Тоді у Вільні з ініціативи Івана Зарецького та його брата віленського бурмістра Зеновія Зарецького за фінансової допомоги віленських купців Кузьми та Лукаша Мамоничів створювали друкарню. Для неї був потрібний досвідчений друкар. Велися переговори з М., а можливо, і з І. Федоровим. М. переїхав до Вільна, де став технічним керівником і співвласником (разом із К. Мамоничем) друкарні. Він надрукував там “Євангеліє” (1575), “Псалтир” (закінчений у січні 1576 р.), можливо, “Часовник” (1575–1576).

Віленські видання М. примітні великим чітким шрифтом, червоною в'яззю на початку глав, високохудожніми заставками, титулами, гравюрами (зображення євангелістів, царя Давида). Книги, які М. надрукував у Вільні, помітно вплинули на подальший розвиток білоруського друкарства (друкарні Мамоничів і Святодухівського братства у Вільні). У березні 1576 р. унаслідок конфлікту між Мамоничами і М., який затягнувся до 1579 р., усі непродані книги залишилися в Мамоничів, а друкарське устаткування – у власності М.

Подальша доля друкаря невідома. Зважаючи на те, що друкарський матеріал М. засвідчено в острозьких виданнях (Василій Великий “Книга о постничествѣ” (1594); Іоанн Золотоустий “Маргарит” (1595); “Буквар” (“Книжка словенская, рекомаа грамматика”) (1598); “Отпис на лист... Іпатія Потія” (1598); “Часослов” (1602); “Лѣкарство на оспалый умисл чоловічий” (1607), А. С. Зборнова висловила припущення про можливий його переїзд до Острога. Вона також простежила,

